

Riigikogu kultuurikomisjoni istungi protokoll nr 75

Tallinn, Toompea

Teisipäev, 22. september 2020

Algus 14.00, lõpp 15.45

Juhataja: Aadu Must (esimees)

Protokollija: Merje Noorlind (konsultant)

Võtsid osa:

Komisjoni liikmed: Helle-Moonika Helme, Signe Kivi, Viktoria Ladõnskaja-Kubits, Heidy Purga, Katri Raik, Mihhail Stalnuhhin, Jaak Valge, Marko Šorin

Komisjoni ametnikud: Angelika Berg (nõunik-sekretariaadijuhataja), Urvo Klopets (nõunik)

Puudus: Kristina Šmigun-Vähi

Kutsutud: Eesti Üliõpilaskondade Liidu juht Eleri Pilliroog, Akadeemiliste AÜde Nõukogu juhatuse esimees Triin Roosalu, Eesti Teaduskoda ja Eesti Noorte Teaduste Akadeemia esindaja Mario Kadastik ning Eesti Arstide Liidu esindaja dr Neeme Tõnisson; Haridus- ja Teadusministeeriumi asekanstler Indrek Reimand. (1. päevakorrapunkt)

Päevakord:

1. Kollektiivne pöördumine "Kõrghariduse ja teadus-arendustegvuse rahastuse korrastamine"
2. Info ja muud küsimused

1. Kollektiivne pöördumine "Kõrghariduse ja teadus-arendustegvuse rahastuse korrastamine

Eleri Pilliroog tutvustas rahvaalgatust ning sellest tõi välja kolm põhilist punkti (lisa 1).

Kõige olulisem aspekt huvirühmade jaoks on, et kõrgharidus ja teadus on pikalt alarahastuses olnud. Seda võib sisulise daatumina vaadata juba 2015. aastast, kui külmutati kõrghariduse tegevustoetuse lisainvesteeringud riigieelarve strateegia ja riigieelarvete puhul. Pilliroog tõi välja ka teadusleppe, mis sõlmiti kaks aastat tagasi ning mida ei ole tänaseks täitma asutud. Muret teeb, et Eesti on Põhjamaadest maha jäänud ning nende investeeringud kõrgharidus- ja teadusarendustegvusse on tunduvalt suuremad. Kõrgharidussüsteemile eraldatud ressursside vähenemine on olnud 23,3 protsenti. Näiteks viimase viie aasta keskmine brutopalk on kasvanud 30 protsenti, üldhariduskoolide õpetajatel veel enam. Muud hinnad on tõusnud üheksa protsenti, aga kõrgharidus- ja teadustoetus ainult seitse protsenti. Pöördujad soovivad terviklikku ja tugevat rahvuslikku kõrgharidus- ja teadussüsteemi. Ettepanek on määrata kõrghariduse ning teadus- ja arendustegvuse rahastamise määrad. Tegemist võiks olla vaikiva kokkuleppega, et määrad on üks protsent SKT-st teadusele ning 1,5 protsenti kõrgharidusele, mis tundub olevat kõige realsem, kuhu jõuda. Pilliroog tõi rahvaalgatuse

olulise punktina välja ka kolmepoolsete palgarääkimiste kohustuse vajaduse erinevatele osapooltele, mida täna näiteks põhikooli- ja gümnaasiumiseadus õpetajate puhul sätestab. Pilliroog lisas olulise punktina ka Eesti kultuuri ning eestikeelse kõrghariduse järjepidevuse tagamise vajaduse.

Triin Roosalu lisas, et kõrghariduse rahastus tuleb kriisist välja tuua. Süsteemis on inimesed, kes töötavad ja kannatavad selle alarahastamise all. Tippteadlane võib mujale tööle minna, aga kogu süsteemi tuleb siiski üleval hoida. Roosalu rõhutas ka kolmepoolsete palgaläbirääkimiste kohustuse vajadust, mis oleks üldine kokkulepe töötajate, tööandjate ja riigi esindajate vahel.

Mario Kadastik sõnul on oluline vaadata süsteemi suurt pilti. Teadus ja kõrgharidus annavad targa ühiskonna ja majanduse ning jätkusuutlikkuse. Kuna süsteem on tugevas stressis, siis ei ole valdkond noortele atraktiivne ning patriotismi tase peab olema päris suur, et süsteemis tegutseda. Näiteks IT ja loodusteaduste vahel on käärid on nii suured, et peaaegu võimatu on tekitada adekvaatset järelkasvu. Kadastik rõhutas karjääristabiilsuse ja perspektiivi vajadust.

Neeme Tõnisson sõnas, et kaasaegse meditsiini võtmesõnaks on tõenduspõhisus, mis võrdub teaduspõhisusega. Ühel või teisel viisil maksab Eesti teadustöö kinni ning parem oleks hoida kompetentsi ning teha uuringuid Eestis. Tõnisson lisas, et Arstide Liit on võrreldes teiste ametiühingutega edukas. Kollektiivsed lepingud on olnud vägagi abiks arstide Eestis hoidmisel. Hetkel on tekkinud arstide jaoks kaks valikut, kas teha teadust või ravitööd. Ravitöö on saanud esmaseks väljundiks. Soov on toetada, et arstid jääksid ka meditsiinteadusesse alles ning see haru püsiks elus.

Indrek Reimand sõnas, et on pöördumise algatajatega kohtunud. Ministeerium toetab nii teaduse kui ka kõrghariduse rahastamise suurendamist ning eelarvetaotlus – ühe protsendi saavutamine kolme aasta jooksul – on arutusel. Kõrghariduses on eelarvesse esitatud viie protsendilise kasvu taotlus. Tähtaeg riigieelarve Riigikogusse saatmiseks on septembri lõpp. Reimand sõnas, et pooldab kokkulepped, mis toimivad seadusse kirjutamata. On riike, kus teaduse finantseerimine on seadusesse kirjutatud, mis kahjuks siiski mitte täitunud. Kollektiivlepingute osas on küsimusi ning idee vajaks täpsustamist, et ministeerium saaks oma seisukohta paremini väljendada. Matemaatiline loogika ütleb, et kui leppida kokku rahastamine ja palgad, siis töökohtade arv tuleneb sellest automaatselt. Täna loogika järgi, kus aluseks on võetud analoogia üldharidusega, on rahastatavate õpetajate arv õpilaste arvust tulenevate valemitega määratud. Sellist teadlaste ja õppejõudude arvu määramist ei ole seni tehtud. Tõdemus on, et kui proovida arendada toodud mõtet, tähendab see ettepanekut reguleerida ka ametikohtade arvu.

Aadu Must sõnas, et komisjon on omavahel neid teemasid arutanud. On olnud mitmeid ettepanekuid, kuidas teemat tõhustada. Tegemist on mitmepoolse protsessiga ning palju tuleb ka teaduse poolt teha, et olemasolevat raha kasutataks mõistlikult ja efektiivselt. Must lisas, et läbi aegade on olnud, et mõnda eriala tuleb mujal õppimas käia, mis ongi see paindlik ja teaduspõhine lähenemine.

Viktoria Ladõnskaja-Kubits avaldas arvamust, et mõned prioriteetsed teemad võiksid seadusega sätestatud olla. Ladõnskaja-Kubits küsis, kui palju jääb puudu ühe protsendi saavutamisest ning mis on teaduse prioriteetsamad teemad, juhul kui terviksummat ei saa.

Indrek Reimand vastas, et viimaste hinnangute põhjal on puudu 53 miljonit eurot, et kui kolme aasta jooksul

ühe protsendini minna. Sama suur on ka eelarvetaotlus. Reimand lisas, et eelarvetaotlus on kõikide valdkondade peale – lisaks avaliku sektori teaduse toetamisele, ka ettevõtluse eesmärkide toetamiseks. Teadus- ja Arendusnõukogu kokkuleppe kohaselt jaotub summast 40% avalikule sektorile, 40% erasektorile ja 20% erinevate valitsemisalade poliitikate toetuseks.

Margus Haidak lisas, et 5 protsenti kõrghariduse tegevustoetuse tõstmiseks on taotlus 7,5 miljonit eurot.

Triin Roosalu küsis, kas arvesse on võetud ka Euroopa Liidu struktuurivahendite vähenemist.

Indrek Reimand vastas, et järgmisel aastal vähenemist ei toimu. Vähenemine jõuab kätte aastal 2024. Siis on lisaraha vajadus palju suurem.

Triin Roosalu sõnas, et Rektorite Nõukogu pöördumine peaministri ning haridus- ja teadusministri poole väidab, et tänu struktuurifondide vähenemisele on kahju või puudujääk veel suurem (üle 100 miljoni euro).

Indrek Reimand vastas, et Rektorite Nõukogu arvutus käib järgmise perioodi kohta ning tegemist on järgmise perioodi ja käesoleva perioodi võrdlusega ja siis on vajadus tõesti suurem. Kuigi nominaalne periood lõpeb aastal 2020, on tõukefondide rakendamine alati olnud üle tõukefondide nominaalse perioodi. Sellel perioodil on ta isegi kolm aastat üle nominaalse perioodi. Struktuurifondidest tulenev langus jõuab kohale, aga see ei ole järgmise aasta teema.

Mario Kadastik sõnul lisandub ka aspekt, et järgmise perioodi struktuurivahendid on rohkem ettevõtluskesksed. Tuleb arvestada, et tõenäoliselt tuleb Euroopa-poolset tuge rohkem teaduse ja tööstuse koostööle ning riigi poolt tuleb tõenäoliselt rohkem vaadata riigi huvide ja alusteaduse aspektide poole.

Triin Roosalu sõnas, et inimesteta Eesti teadussüsteem ning kõrgharidussüsteem ei toimi. Pöördujate ettepanek on kokku leppida miinimumtasel. Grantidega, või koostöös ettevõtlusega ei ole keelatud midagi juurde teenida, aga see ei tohi tulla inimeste ülekoormuse arvelt. Oluline on, et erasektori panus tõuseks ning ka seda tuleb selgelt motiveerida. Võimalus on, et erasektori 40 protsendi juurde jõutakse hiljem. Roosalu sõnul tuleks skeemid hoolega läbi mõelda, mille arvelt tulevikus toimub erasektori teadustöö, kui praegu nendesse inimestesse ei panustata, kes võiksid ka erasektori tööd eest vedada.

Indrek Reimand sõnas, et kui läheb hästi ja on võimalik saada üks protsent, siis on tegemist eelarvelise summaga, mille sees peavad olema lahendatud vajadused nii riigi arengusuundade, ettevõtluse kui ka akadeemilised vajadused. Reimand palus, et olukorras, kus HTM taotlus on üks protsent, mitte hakata esinema ettepanekutega alustada akadeemilise ning hiljem ettevõtluse rahastamisega. Ettevõtjate sõnul Eesti teadus ei tööta meie majanduse jaoks. Reimand nõustus, et tegemist on strateegiliselt nõrga kohaga.

Jaak Valge jagas pöördujate muret ning sõnas, et ka kõrgharidus ise vajab radikaalset reformi. Kõrgharidus ja teadus- ja arendustegevuse rahastamise korrastamise ettepaneku põhjenduses on kirjas, et üha rohkem Eesti noori suundub kvaliteedi ja sotsiaalsete garantiide otsingul välismaale. Riigikontrolli audit pigem viitab sellele, et üliõpilaste mobiilrändes osaleb liiga vähe ning osakaalu ei ole täidetud. Valge küsis andmete erinevuse kohta.

Indrek Reimand selgitas, et Eestis on kahte sorti õpirännet. See, et Eestis on vähe üliõpilasi, kes soovivad minna üheks-kaheks semestriks välismaale, puudutab lühiajalist õpirännet ehk Erasmus-tüüpi meetmetega välismaale minekut. Sageli on see seotud sellega, et 70 protsenti üliõpilastest töötavad ning paljudel on pered. Aga Eestis on palju noori, kes õpivad välismaal ülikoolides. Reimandi arvamusel kohaselt tagab tasakaalu, kui välismaal õppivaid Eesti

tudengeid ja Eestis olevaid välismaalasi on võrdselt. Võimalik on saada statistikat, kui palju üliõpilasi on OECD riikides õppimas ning see number on u 5000-6000 juures. Reimand täpsustab andmed komisjoni jaoks.

Jaak Valge küsis, milline on õpirände tendents.

Margus Haidak sõnul on tendents, et gümnaasiumi lõpetajad jätkavad vähem Eesti kõrghariduses: kas nad ei jätku üldse kõrghariduses või lähevad välismaale õppima.

Indrek Reimand lisas, et välismaale õppima minejad ennast ministeeriumi jaoks registreerima ei pea. On teada, kui palju Eestis on välismaalasi ning OECD kogub andmeid, kui palju on OECD riikides tudengeid teistest riikidest, sh Eestist.

Triin Roosalu sõnul lähevad paljud tihti just aastaks-kaheks välismaale tööle või siis kogemust omandama. Eestlastest üliõpilaste õpirändes osalemine on veidi kasvanud. Roosalu lisas, et õpirändel on ka omad probleemid, kui tekib töökoht ja pere. Raske on minna ka mobiilsusesse, kui kogu sotsiaalne tugi äkki kaob.

Eleri Pilliroog sõnul ilmneb teadlaskarjääri uuringutest, kui raske on doktorandi või järeldoktori naasmine Eestisse seoses Eesti teadusrahastuse küsimustega.

Katri Raik sõnas, et neljapäeval, 24. septembril on Riigikogu täiskogus esimesel lugemisel Sotsiaaldemokraatliku Erakonna ettepanek teadus- ja arendustegevuse rahastuse tõstmise ühele protsendile. Raik küsis, mis peaks olema need valikud vähese raha olukorras, mida eelisarendada.

Indrek Reimand vastas, et kõigepealt tuleb ära oodata tulemus. Kui vajalikku raha ei tule, siis tulevad pikemas perspektiivis küsimuse alla teistmoodi rahastamise skeemid. Paljud partnerid ütlevad, et tuleb minna tasulisele õppele, millel on omad suured miinused. On analüüsitud ka eraraha juurde teenimise võimalusi. Reimandi sõnul ei peaks enne eelarvesõnumite teadasaamist lähtuma negatiivsest stsenaariumist.

Heidy Purga küsis, milline on ministeeriumi seisukoht fraktsioonidelt palutud sisendi osas haridusstrateegiale.

Indrek Reimand vastas, et haridusstrateegia on laia kaasamise protsessi käigus kujunenud ning fraktsioonide ettepanekuid on suhteliselt hästi arvestanud.

Mihhail Stalnuhhin küsis, kas pöördujad on teadlikult nõus sellega, et kui siduda rahastamine SKT-ga ning kui on kriis ja majandus hüppab üles-alla, siis väheneb drastiliselt ka eraldatav raha.

Mario Kadastik vastas, et elame kõik ühes ja samas maailmas ning saame aru, et kui on kriis, siis on kriis. Eelarvete taga on palju alamridasid. On olemas erinevaid variante, kuidas kõikumisi stabiliseerida. Kui suurus lainetab, siis on alumine nivoo, mis annab alusvundamendi.

Triin Roosalu vastas, et silmas peetakse sihti. Selge on, et kõik valdkonnad vajavad raha ja neil läheb samamoodi halvasti. Kogemus näitab, et näiteks üliõpilased leiavad tee ülikooli palju kergemini kriisiaegadel, sest see on kasulik isegi stipendiumideta. Roosalu sõnul ongi üks protsent miinimum, mida ütleb ühiskondlik kokkulepe ütleb.

Signe Kivi viitas valitsuse võimalusele võtta riigile suures mahus laenu. Kivi küsis, kas minister on kaalunud poliitilist ettepanekut paari aasta jooksul suunata teadus- ja arendustegevuse valdkonda suuremad summad.

Indrek Reimand täpsustas oma eelneva sõnavõtu juurde, et 53 miljonit on puudu ühest protsendist ühe aasta jooksul. Reimand vastas Kivile, et ministeeriumi retoorika kogu aeg olnud selline, et investeerimine teadusesse toob tagasi. Aga selle juures on vaja arendada nõ

neid pudelikaelu, kus on raskused. Tõelised pudelikaelad on akadeemia ja ettevõtluse vahel. Reimandi sõnul ütlevad ühed, et ettevõtjad ei ole võimelised aru saama teadusest ning teised ütlevad, et teadlased ei uuri ettevõtetele vajalikke asju. Arvatavasti on tõde selles kompleksis. HTM toetab ühe protsendi saavutamist ning on seisukohal, et see toob pikas perspektiivis tagasi. Reimand rõhutas, et ministeerium laenu osas sõna ei võta. Tegemist peab olema poliitilise otsusega.

Neeme Tõnisson avaldas arvamust, et varase järgu ettevõtted vajavad toetust ning neid võiks toetada.

Mario Kadastik lisas, et kui investeerida teadusesse, siis see on 99 protsenti inimestesse investeerimine ning pikas perspektiivis pigem SKT-d kasvatav. Kui võtta pea olematu intressiga laenu ja meil on samal ajal inflatsioon, siis see võiks olla üks kõige lihtsamaid meetodeid, kuidas üks protsent saavutada järeltulevatele põlvetele probleemi tekitamata.

Helle-Moonika Helme nõustus eelkõnelejaga, et investeerimine inimestesse toob kaasa tulevikus majandusliku tõusu. Helme viitas suure laenukoormusega Rootsile ja Soomele ning küsis, kui palju need riigid on rahastanud laenurahast teadus- ja arendustegevust ning haridust.

Mario Kadastik vastas, et selle kohta andmed puuduvad, kuid pidas oluliseks, et laenu raha suunamisel sotsiaalsetesse projektidesse tuleks valida neid, mis panustavad tulevikku.

Neeme Tõnisson sõnas, et Rootsi teadusmaastiku üks eripära on see, et neil on väga tugevad kohalikud rahastajad. Nad on siiaamaani olnud suhteliselt vähe huvitatud Euroopa grantidest, vaid vaatavad pigem Põhjamaade finantsallikate poole.

Signe Kivi täpsustuse kohaselt ei olnud tema küsimuse eesmärk, et vajalikke samme peab tegema laenuhaga, vaid et kui Eesti riik laenu võtab, siis milliste eesmärkide saavutamiseks seda tuleks kasutada.

Marko Šorin küsis, kas on silmapaistvamaid näiteid Eestis, kus tegelikult teadusesse toob raha hoopis erasektor.

Mario Kadastik vastas, et näiteks TTÜ iseauto projekti panustasid nii ülikool kui erasektor. Projekt on kasvanud välja iduettevõtteks, kes nüüd iseliikuvaid autosid toodab. Hetkel on tegemist üksikjuhtumitega, kuna Eestis ei ole niivõrd palju rikkaid, kes hakkaksid vabatahtlikult panustama.

Indrek Reimand sõnas, et kui rääkida eesmärgist, et üks protsent võiks olla riigi poolne finantseering ning kaks protsenti erasektori poolt, siis see vajab selgitamist. Aeg-ajalt mõeldakse, et erasektor rahastab selles ulatuses näiteks kõrgharidust või teadust avalikus sektoris. Reaalsus on see, et nad rahastavad enda juures ja enda tarbeks. Tegelikult on normaalne, et erasektori ettevõtted rahastavad seda enda tarbeks tehtava teaduse jaoks. Kui Eestis on selline ettevõtluskeskus, kes panustab suure osa oma tegevusest teadusesse, siis see on kõrge lisandväärtusega, konkurentsivõimeline ettevõtlus või äri ning see näitab äri kõrget taset. Riik toetab ettevõtteid ja ettevõtted toetavad või teevad koostööprojekte ülikoolidega. Tavaliselt on tasakaalus - nii palju, kui riik toetab ettevõtteid, umbes sama palju teevad ettevõtted lepinguid avaliku sektori asutustega. Paljud Eesti ettevõtted on välismaiste suuremate korporatsioonide tüdarettevõtted ning nemad sageli Eestis arendustöid ei tee. Idusektor aga toetab küll. Hoolimata sellest, et IT kasutus tööstuses on madal, panustab IT-sektor teadus- ja arendustegevusse kõige rohkem. Riik saab omakorda IT-sektori arenduse toetamiseks koolitada rohkem spetsialiste, mis ongi riigipoolne toetus.

Mihhail Stalnuhhin tegi pöördumise esitajatele ettepaneku konkretiseerida kolmepoolsete läbirääkimiste ettepanekut.

Aadu Must tänas rahvaalgatuse esindajaid ning andis teada, et komisjonil on kollektiivse pöördumise kohta seisukoha kujundamiseks aega seaduse järgi kuni 6 kuud.

2. Info ja muud küsimused

2.1. Kultuuriehitiste esitlusürituse korraldamise kavandamine

Aadu Must tegi komisjonile ettepaneku koguneda 2. ja 3. novembril avalikele istungitele, et tutvuda komisjonile esitatud taotlustega 29 kultuuriehitise või ehitiste kogumi kohta, mille ehitamist või renoveerimist järgnevatel aastatel Kultuurkapitali vahenditest toetada.

Komisjon toetas ning kinnitas ettepanekute esitajatele saadetava esitlusürituse kirja.

2.2. Kultuurikomisjoni sügisistungjärgu tööplaanide arutelu jätkamine

Aadu Must tutvustas komisjoni liikmetele sügisistungjärgu parlamentaarsete kuulamiste ettepanekut.

Must tegi ettepaneku lisada tööplaani ka arhiivi ning rahvusliku mälu teema.

Heidy Purga tegi ettepaneku korraldada õpetajahariduse teemaline oluliselt tähtsa riikliku küsimuse arutelu täiskogus novembri alguses.

(allkirjastatud digitaalselt)
Aadu Must
juhataja

(allkirjastatud digitaalselt)
Merje Noorlind
protokollija